

УДК 373.2:159.923.2

Карапузова Н. Д.

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ

А Розглядаються принципи естетизації освітнього середовища дошкільного навчального закладу в умовах педагогічної підтримки дитини у процесі формування її як особистості. Охарактеризовані методи, що дозволяють педагогу, спираючись на потенційні і реальні можливості кожної дитини, забезпечувати суб'єкт-суб'єктні відносини, створювати адекватні умови для творчої життєдіяльності вихованців.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад, естетизація освітнього середовища, принципи естетизації, педагогічна підтримка дітей, методи педагогічної підтримки.

Актуальність проблеми. Істотною особливістю дошкільного віку є формування у дитини власної внутрішньої позиції стосовно різних предметів, людей, усвідомлення власного «Я» і значущості своїх учинків, величезний інтерес до світу дорослих, їхньої діяльності, стосунків. Провідна роль у цьому процесі належить дорослому (педагогові, батькам), який вводить її у навколишній світ, задовольняє одну з головних потреб психічного розвитку – появу нових вражень. У процесі взаємодії з дорослим особиста свідомість дитини долає шлях від відокремлення себе від дорослого («Я сам») до відкриття свого внутрішнього життя, тісно пов'язаного із зовнішньою діяльністю. Значний соціальний досвід і нові відомості про довкілля маленька дитина здобуває у дошкільному навчальному закладі (ДНЗ), де формується її характер, проявляється ставлення до інших людей та речей. А тому основним завданням педагогів-вихователів є створення умов, за яких дитина має можливість розвивати здібності до самостійного мислення та дій, здатності бачити у собі причини власних перемог і поразок усвідомлювати нероздільність свободи і відповідальності. Спількування між суб'єктами навчально-виховного процесу найефективніше сприятиме навчання, виховання та саморозвитку дитини, за умови цілеспрямованої педагогічної діяльності, яка характеризується гуманістичною, підтримуючою позицією педагога. Саме такою є педагогічна підтримка.

Педагогічна підтримка – це специфічний вид діяльності, який забезпечує суб'єкт-суб'єктні, рівноправні відносини дорослого і дитини, спрямовані на вирішення проблем, подолання труднощів у різних сферах життєдіяльності дошкільника [2, с. 115]; це дія, в процесі якої педагог, спираючись на потенційні і реальні можливості дитини, знаходить адекватні способи для підтримки режиму творчої життєдіяльності вихованця [1, с. 16].

Впровадження педагогічної підтримки у навчально-виховний процес дитячого садка передбачає формування освітнього середовища, яке створює сприятливі умови для навчання та виховання дитини у процесі її самостійної діяльності: дитина засвоює і ознаки предметів (колір, форма, фактура), оволодіває просторовою уявою; досягає соціальні відносини між людьми; дізнається про людину, тваринний і рослинний світ, пори року тощо; оволодіває світом звуків, прилучається до музичної культури; розвивається фізично, пізнає особливості будови власного організму, експериментує з кольорами, формою, створює продукти власної творчості, здобуває корисні соціальні навички тощо. Іншими словами, середовище розвитку дитини, яке забезпечує різні види її активності (розумової, ігрової, фізичної тощо), стає основою для самостійної діяльності, умовою для своєрідної форми самоосвіти маленької дитини. При цьому розвивається допитливість і творча уява, розумові і художні здібності, комунікативні навички. Отже, педагогічну підтримку дітей дошкільного віку можна розглядати у декількох аспектах: педагогічна підтримка – це особлива сфера діяльності педагога, яка спрямована на становлення дитини як індивідуальності; впровадження педагогічної підтримки сприяє визначенню інтересів, захоплень і проблем, які турбують дитину; педагогічна підтримка виступає як спосіб організації взаємодії вихователя та вихованця.

У свою чергу, освітнє середовище ДНЗ має активізувати особистісний розвиток дитини. Особливе значення у процесі активізації відіграють естетичні фактори – залучення дитини до світу мистецтва, що нерозривно пов'язано з її естетичним вихованням. Естетично організоване освітнє середовище позитивно впливає на характер навчально-виховного процесу дітей дошкільного віку завдяки потужній емоційній дії. Водночас, ефективність упровадження педагогічної підтримки

залежить від формування та естетизації освітнього середовища та методів, які доцільно використовувати при організації виховної діяльності ДНЗ. Проте, саме естетичні ресурси використовуються у дитячих садках фрагментарно, безсистемно. Комплексно вирішити цю проблему здатна естетизація освітнього середовища дошкільного навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень. Поняття «естетизація освітнього середовища» включено у систему естетичного виховання дітей, дякуючи науковим дослідженням багатьох учених: Т. Беленький, С. Вдович, В. Жданов, О. Комаровська, Л. Масол М. Миропольська, Л. Печко, Л. Хомич, Г. Шевченко та ін. У той же час проблемі естетизації освітнього середовища дошкільного навчального закладу в умовах педагогічної підтримки дітей у наукових дослідженнях, теорії та практиці дошкільної освіти приділено ще недостатньо уваги.

Мета нашої статті є визначення принципів естетизації освітнього середовища дошкільного навчального закладу в умовах педагогічної підтримки дитини у формуванні її як особистості.

Вклад основного матеріалу. У психолого-педагогічних дослідженнях дедалі частіше використовується поняття «естетизація». Ця категорія розуміється як надання естетичної форми предметам і явищам (способу життя, середовищу, побуту, людським стосункам тощо). У тлумаченні цього поняття серед дослідників немає одностайної думки: естетизацію розуміють як спосіб організації навчального процесу (О. Комаровська) або як методологічний принцип (Г. Шевченко). Однак незаперечною є спільна позиція авторів щодо необхідності естетизації цілей, завдань та організації педагогічного процесу.

Одним зі складників педагогічного процесу є освітнє середовище, що являє собою комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, які забезпечують організацію життя дитини та дорослих у ДНЗ. Названі вище умови покликані задовольнити життєво-важливі потреби особистості дошкільника, забезпечити його безпеку, охорону життя та здоров'я. Окрім того, вони повинні відповідати його духовним і соціальним потребам – пізнавальним, естетичним, загальнокультурним, потребі у спілкуванні з іншими людьми. Матеріально-технічні та санітарно-гігієнічні умови складають первинну основу організації діяльності ДНЗ. Ергономічні, естетичні і головним чином психолого-педагогічні умови складають основу організації у ньому власне навчально-виховного процесу.

Естетизацію освітнього середовища ДНЗ трактуємо як комплекс організованих і спрямованих певним чином художньо-педагогічних заходів, які змінюють якісні параметри навчально-виховного процесу, всього освітнього простору ДНЗ і ширше – життєдіяльності дітей у ньому. Естетизація передбачає гармонізацію соціального оточення (особистостей дітей і педагогів, форм їхнього спілкування і взаємодії, видів діяльності) та просторово-предметного оточення (дизайн групових кімнат, предметів, символів тощо).

За цих умов ефективність упровадження педагогічної підтримки як інноваційної частини цілісної педагогічної діяльності вихователя ДНЗ залежить не тільки від формування освітнього середовища та його естетизації, але й від правильних підібраних методів роботи з дітьми. До таких методів відносимо: розвиток образного, метафоричного мислення; метод психічної саморегуляції; метод спостереження; використання ігрових методів; методи терапії мистецтвом тощо.

Специфіку естетизації освітнього середовища ДНЗ в умовах педагогічної підтримки дітей визначаємо через сукупність як загальнонаукових (гуманізації, культуровідповідності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, особистісної орієнтації, співтворчості, систематичності, емоційності тощо), так і специфічних (дотримання дистанції при взаємодії з дитиною, забезпечення активності дитини, дотримання гнучкості при зонуванні освітнього середовища, забезпечення індивідуальної комфортності та благополуччя дитини, поєднання звичних та оригінальних елементів в естетичній організації середовища, відкритості-закритості) принципів.

Розглянемо детальніше кожен зі специфічних принципів естетизації освітнього середовища в умовах педагогічної підтримки дітей.

1. Дотримання дистанції при взаємодії з дитиною. Першочерговою умовою особистісно зорієнтованої взаємодії дорослих і дітей є встановлення контакту між суб'єктами навчально-виховного процесу, яке буде успішним при партнерській позиції педагога. Її можна визначити як «поруч» або «разом». При дотриманні цього принципу необхідно використовувати естетично оформлені меблі, які можна розташовувати у залежності від поставлених педагогічних завдань. При цьому освітнє середовище ДНЗ створює умови для відповідної фізичної позиції – спілкування з дитиною на основі просторового принципу «очі в очі». Це прагнення вихователя наблизитися, «спуститися» до позиції дитини та, відповідно, дитині «піднятися» до позиції вихователя. Не менш важливо знайти дистанцію (найзручнішу відстань) для здійснення такого контакту, яка б забезпечувала дитині почуття комфортності. У зв'язку з цим розмір і планування приміщення повинно бути таким, щоб кожен міг знайти собі місце для заняття або самостійної творчої активності. При цьому воно могло б бути або досить віддаленим від інших, або дозволяло здійснювати тісний контакт. Перебуваючи постійно поруч із дитиною, вихователі необхідно спостерігати за проявом її емоцій, за її мовленням та діяльністю, намагаючись зрозуміти її індивідуальні можливості та проблеми, з якими стикається дитина. Під час педагогічного спостереження вихователь повинен акцентувати увагу дитини на тому, що вона робить і які емоції у неї виникають. Обов'язковою умовою є бесіда з нею про емоційний стан, у якому перебувала дитина під час тієї чи іншої діяльності.

2. Забезпечення активності дитини. У ДНЗ закладені можливості формування активності у дітей та прояву активності дорослих. Вони стають творцями свого предметного середовища, а у про-

цесі особистісно-розвивальної взаємодії – творцями своєї особистості. Це в першу чергу великі за обсягом ігровий та дидактичний матеріал – легкі геометричні модулі, що легко змінюють своє місце розташування та відповідають естетичним та ергономічним вимогам. Також у ДНЗ варто виділити місце для невеликих студій, де б проявлялася творчість дітей. Так, наприклад, одну зі стін можна оформити як «творчу дошку для малювання». На ній діти зможуть малювати кольоровою крейдою, фломастерами, створюючи як індивідуальні, так і колективні картини.

Для самих маленьких дітей (2–4 роки) можна підібрати килимки із зображенням різного виду живопису зі змінними елементами зображення, які за допомогою кнопок, петель із гудзиками зможуть перетворюватися (метелик «перелітає» з трави на квітку, птахи «відлітають» у небо тощо). Така діяльність дитини дозволяє не лише формувати у неї вміння естетично перетворювати навколишню дійсність, але й сприяє розвитку дрібної моторики.

Реалізуючи цей принцип, вихователів доцільно використовувати метод «розширення світо розуміння». При спілкування з дитиною, треба переходити від обговорення життєвих проблем до проблем філософського характеру. Наприклад, про відповідальність дитини за її домашнього улюбленця, допомога дітям із фізичними порушеннями, про питання охорони навколишнього середовища тощо. За допомогою таких бесід у дітей зможе скластися власне, авторське ставлення до життя.

3. Дотримання гнучкості при зонуванні освітнього середовища. Освітнє середовище ДНЗ має змінюватися відповідно до настрою, естетичного смаку дитини та різних педагогічних завдань: це можуть бути легкі перестінки, що можуть пересуватися, створюючи тим самим нові приміщення; можливість зміни кольорового та звукового середовища; варіативність використання предметів; поліфункціональне використання приміщень. Можна змінювати «фон», змінювати групову кімнату до невпізнання, наповнюючи її емоційно насиченим «дитячим» змістом («морська», «марсіанська» або «чарівна» кімнати).

Існує поняття «кольоровий душ». У залежності від створеного кольорового оточення дитини, навчально-виховний процес може проходити по-різному. Так, жовтий і помаранчеві кольори сприяють покращенню розумової діяльності; жовтий колір, краще за синій сприяє концентрації уваги тощо.

За цього принципу естетизації освітнього середовища ДНЗ в умовах педагогічної підтримки дітей його життєвий простір має бути таким, щоб у ньому не перетиналися різні сфери активності дитини. Це дає можливість дітям відповідно до їх смаків і бажань займатися одночасно різними видами діяльності, не заважаючи один одному. Тож у ДНЗ повинні функціонувати такі приміщення: зала для фізичної культури; музичні зали; театральні зали; лабораторії; «кабінети» (з книгами, іграми, слайдами, діафільмами); творчі майстерні тощо. Облаштування цих приміщень повинно створювати різні емоційні стани, воно може бути

«таємничим», «страшним», «магічним». Іншими словами освітнє середовище ДНЗ повинно не тільки спонукати дитину до засвоєння життєвих істин, але й занурювати її у фантазії; бачити не тільки прекрасне, але й повторне. Цьому сприятиме використання педагогом у роботі з дітьми ігрових методів як факторів, що розширюють навички рольових ігор, забезпечують творчу діяльність дітей. Вихователів треба моделювати ігрові ситуації, пропонуючи дітям виконувати нові соціальні ролі: роль вихователя, завідувача ДНЗ, художника, музиканта, хореографа. Цим самим дітям пропонується обрати правильний стиль відносин, вид діяльності, показати особистісне ставлення до об'єкту гри, оцінити свої можливості. Доцільно в гру включати елементи творчого самовираження, з метою забезпечення кожній дитині можливості вільно розкривати свої творчі нахили у різних видах ігрової діяльності.

4. Забезпечення індивідуальної комфортності та благополуччя дитини. Освітнє середовище ДНЗ повинно стимулювати дитину до активності, надавати їй можливість здійснювати різні види діяльності, отримувати від цього задоволення, і, водночас, при потребі «погасити» таку активність дитини, дати можливість їй відпочити. Так, окрім зазначених вище зон активності, доцільно створити зони релаксації. Це й «куточок усамітнення», і зручна кімната з м'якими меблями, квітами та іншими елементами, які сприяють відпочинку. Естетизація освітнього середовища передбачає створення умов для формування і розв'язання повноцінного образу «Я». Цьому сприяє наявність різних за розміром звичайних і кривих дзеркал. Також емоційний комфорт підтримується за умови організованих виставок дитячих робіт, а також авторських робіт педагогів, батьків, де відводиться місце для кожного учасника навчально-виховного процесу.

Для підвищення стабільності дії механізмів самореалізації та самовизначення у педагогічній підтримці дитини вихователі використовують метод психічної саморегуляції: різні психологічні вправи та психологічні техніки. Так, одними з них є вправи на релаксацію. Такі вправи допомагають зміцнити і зберегти психічне здоров'я, попередити розвиток неврозів і нервово-емоційного перевтомлення. Розслаблюючи м'язи (релаксація), можна вільно змінювати емоційний стан у потрібному напрямку, знімати почуття страху, тривоги, хвилювання тощо. Практичне відпрацювання прийомів релаксації передбачає вміння самостійно відтворювати бажане відчуття та емоційний стан.

5. Поєднання звичних та оригінальних елементів в естетичній організації середовища. Цей принцип передбачає такий підхід до проведення занять, оформлення інтер'єру приміщень, за якого використовувалися б репродукції як класичних творів, так і творів, які спонукають дітей до роздумів, фантазії. Так, доцільно у різних стилях демонструвати дітям зміст казки, епізодів із життя дорослих і дітей: реалістичному, абстрактному, комічному, що допоможе їм розпочати засвоєння специфіки різних жанрів. В умовах педагогічної підтримки дитини доцільним для

реалізації означеного принципу є методи терапії мистецтвом. Терапія мистецтвом використовується для розуміння внутрішнього «Я» дитини. З моменту коли дитина починає малювати, ліпити, співати, грати на музичних інструментах, відбувається розкриття її внутрішнього світу. Цей метод корисний тим, що: допомагає дитині зняти агресивність, образу, загальне напруження організму; прискорює розвиток художніх здібностей; дає можливість інтерпретації та діагностиці вихователем діяльності дитини; підсилює відчуття власної особистісної цінності. У контексті педагогічної підтримки важливим є не лише результат творчості, але й сам процес.

6. *Дотримання принципу відкритості-закритості*, передбачає функціонування освітнього середовища ДНЗ як відкритої системи, здатної до зміни, корегування та розвитку. Принцип відкритості-закритості представлено у декількох аспектах.

Відкритість природі – така побудова середовища, яка б сприяла єдності людини та природи. Це організація «зелених кімнат» і куточків природи у груповій кімнаті; догляд за тваринками, які проживають у зоокуточку; використання екологічних стежок; проведення екскурсій до саду, що знаходиться на території ДНЗ.

Відкритість культурі означає її прогресивні прояви в освітньому середовищі ДНЗ. Елементи культури – живопис, література, музика – мають бути частиною його інтер'єру, ґрунтуватися на регіональних особливостях культури.

Відкритість суспільству – це відкритість сім'ям вихованців. Батьки повинні бути включені в освітній простір ДНЗ як повноправні учасники. Тому завдання педагогів полягає в активному залученні родин до життя дітей у дитячому садочку: участь у святах, заняттях, прогулянках тощо.

Відкритість власного «Я» – це відкритість власного внутрішнього світу дитини. Освітнє середовище організовується так, щоб сприяти форму-

ванню й розвитку образу «Я» кожної дитини з її естетичними смаками, ідеалами, уподобаннями. Зокрема, розвитку образного, метафоричного мислення сприяють творчі навчально-виховні завдання: порівняти себе з іншою людиною (прийом особистісних аналогій), порівняти себе із запропонованим символом чого-небудь (прийом символічних аналогій), порівняти себе з фантастичним героєм (прийом фантастичних образів, вільних фантазій). Такий метод використовується під час запровадження елементів казкотерапії, кольоротерапії, драматизації тощо.

Висновок. Дотримання вищезазначених принципів естетизації освітнього середовища дошкільного навчального закладу забезпечить особистісно зорієнтовані відносини всіх учасників навчально-виховного процесу. Вони допоможуть дитині усвідомлювати, знаходити і ставити перед собою власні цілі, пов'язані з її саморозвитком, сприятимуть усвідомленню дитиною себе як особистості, розвитку її творчого потенціалу, розкриттю реальних і потенційних можливостей, становленню дитини як суб'єкта суспільного життя тощо. Такий результат педагогічної діяльності є одним із показників успішності педагогічної підтримки дитини.

Список використаних джерел

1. Карабаєва, І. І. Педагогічна підтримка як механізм розвитку творчого спрямування фантазування дітей старшого дошкільного віку / І. І. Карабаєва // Обдарована дитина. – 2006. – № 4. – С. 13–20.
2. Колосова, Н. М. Сутність і зміст педагогічної підтримки дітей дошкільного віку / Н. М. Колосова // Збірник наукових праць. Частина 4. – Умань, 2010. – С. 115–121.
3. Педагогіка: педагогічні теорії, системи, технології: учебн. для студ. высш. і серед. пед. завед. / С. А. Смирнов, І. Б. Котова, Е. Н. Шиянов і др.; под ред. С. А. Смирнова. – 4-е изд., испр. – Москва: Изд. центр «Академия», 2003. – 512 с.
4. Педагогічна підтримка ребінка в освітанні: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / [Н. Н. Михайлова, С. М. Юсфин, Е. А. Александрова і др.]; под ред. В. А. Сластєніна, І. А. Колєсникової; [науч. ред. Н. Б. Крылова]. – Москва: Изд. центр «Академия», 2006. – 288 с.
5. Солига, Я. Проблема естетизації вузовського педагогічного процесу в психолого-педагогічних дослідженнях / Я. Солига // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / редкол.: Т. І. Суценко та ін. – Київ – Запоріжжя. – 2004. – Вип. 31. – 439 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 20.12.2015

Карпузова Н. Д. Эстетизация образовательной среды дошкольного учебного заведения в условиях педагогической поддержки детей.

Рассматриваются принципы эстетизации образовательной среды дошкольного учебного заведения в условиях педагогической поддержки ребёнка в процессе формирования его как личности. Охарактеризованы методы, которые позволяют педагогу, опираясь на потенциальные и реальные возможности каждого ребёнка, обеспечивать субъект-субъектные отношения, создавать адекватные условия для творческой жизнедеятельности воспитанников.

Ключевые слова: дошкольное учебное заведение, эстетизация образовательной среды, принципы эстетизации, педагогическая поддержка детей, методы педагогической поддержки.

Karpuzova N.D. Aesthetization educational environments of pre-school educational institution in the conditions of pedagogical support children.

Considered the principles of aestheticization educational environment of pre-school educational institution in the conditions of pedagogical support children in the process formality of her as a personality. Characterized methods which allow the teacher to based on potential and real opportunities for every child, to provide subject-subject relations and to create appropriate the conditions for creative life activity pupils.

Key words: pre-school educational institution, aesthetization educational environment, the principles of aestheticization, pedagogical support for children, methods of pedagogical support.